

नेपालभाषा

आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्दिध, १९८८
(आइएलओ महासन्दिध नं. १६६)

INDIGENOUS
MEDIA FOUNDATION

अन्तराष्ट्रिय श्रम संगठनया महासम्मेलनं,

- ☞ अन्तराष्ट्रिय श्रम कार्यालयया संचालक निकायपाखें जेनेभाय् सःतूगु व
७ जुन १९८९ सं थःगु ७६ क्वःगु तःमुँज्या क्वचायेकूगु,
- ☞ आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि नापं सिफारिश, १९५७ सं
समाविष्ट अन्तराष्ट्रिय मापदण्डयात न्हथसें,
- ☞ मानव अधिकारया विश्वव्यापी घोषणापौ, आर्थिक, सामाजिक नापं
साँस्कृतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय प्रतिज्ञापौ, नागरिक नापं
राजनीतिक अधिकार सम्बन्धी अन्तराष्ट्रिय प्रतिज्ञापौ व भेदभाव निवारण
सम्बन्धी यक्व हे अन्तराष्ट्रिय लिखतया व्यवस्थातयूत लमुंकुसें,
- ☞ सन् १९५७ निसें अन्तराष्ट्रिय कानूनया ख्यलयू जूगु विकास व हलिंन्यंकंया
यक्व हे क्षेत्रया आदिवासी जनजातिया अवस्थाया सम्बन्धयू जूगु
विकासपाखें थुगु विषयसं न्हापाया मापदण्डतयूगु समिकरणमूलक
अभिमुखीकरण चीकेगु अज्जु कथं न्हूगु अन्तराष्ट्रिय मापदलण्डत
स्वीकार यायेगु पायॄछि जूगु खँयात ध्यानयू तया,
- ☞ थःपिनिगु वसोवासयू दुगु राज्यतयूगु संरचनादुने थःगु संस्थात,
जीवनपद्धति नापं आर्थिक विकासयू नियन्त्रण याये दइगु थःगु म्हसीका,
भाषा व धर्म कायम यायेगु व विकास यायेगु थ्व जातितयूगु आकांक्षायात
मान्यताबिसें,
- ☞ हलिंन्यंकंया यक्व हे थासयू थीथी जातित थःपिं च्वना वयाच्वंगु थाय्या
राज्यदुने मेपिं जनतात थें हे थःपियिनगु मौलिक मावन अधिकारत
उपयोग यायेत असमर्थ दुगु व इमित कानून मूल्य, परम्परा व दृष्टिकोण
प्रायः तना वनाच्वंगु उल्लेखयासें,

- ☞ सांस्कृतिक विविधता नापं मानव जातिया सामाजिक नापं पर्यावरणस्य सामन्जस्यता नापं अन्तर्राष्ट्रीय सहयोग व समझदारीइ आदिवासी जनजातिं याःगु विशिष्ट योगदानपाखे ध्यानातसें,
- ☞ संयुक्त राष्ट्रसंघ, संयुक्त राष्ट्रसंघीय खाद्य नापं कृषि संगठन, संयुक्त राष्ट्रसंघीय शैक्षिक, बैज्ञानिक नापं सांस्कृतिक संगठन व विश्व स्वास्थ्य संगठन नापं अन्तर अमेरिकी इण्डियन इन्स्टिच्युटपाखें माःगु तह व सम्बन्धित ख्यलय् माःगु ग्वहालि न्ह्यथना कथंया व्यवस्था तजुएमा याःगु व थ्व व्यवस्थातयूगु प्रयोग, प्रबर्द्धन व सुनिश्चित यायेत थज्वःगु ग्वहालि याना च्वनेत प्रस्ताव याःगु खँ न्ह्यथसें, थुगु महाधिवेशनया प्यगूगु धलःया कथं दुगु आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि , १९५७ (ल्या: १०७) या आंशिक संशोधन सम्बन्धी छुं प्रस्तावत ग्रहण यायेगु निर्णय याना नापं
- ☞ थ्व प्रस्तावतपाखें आदिवासी जनजाति सम्बन्धी महासन्धि, १९५७ यात संशोधन याना छगू अन्तर्राष्ट्रीय महासन्धिया रूपय् कायेगु खेँया निर्णय यासें,
- ☞ थौं द्वःछि व गुसः व गुगुदँया जुन महिनाया नीच्यान्हुया तारिखया दिनय् आदिवासी जनजाति सम्बन्धि, १९८९ धाःगु न्ह्यथनागु महासन्धियात पारित याःगु दु ।

भाग १ सामान्य नीति

धारा १

१. थ्व महासन्धि न्ह्यथनागु जनजाति नापं जनतातयूगु हकय् लागू जुइ,
- (क) सामाजिक, सांस्कृतिक व आर्थिक अवस्थापाखें राष्ट्रीय समुदायया मेगु समुदायपाखें ब्यागलं दुगु, गुम्हेसिया थःगु परम्परा व प्रथा व

विशेष कानून व नियमया कारणं पूर्व वा आंशिक कथं नियमित जुगु हैसियत दुगु स्वतन्त्र मुलुकया आदिवासी जनजातित ।

- (ख) त्याकूगु बाय् औपनिवेशीकरणया वर्तमान राज्य सीमाया स्थापना जूगु इलय् छुं नं मुलुक बाय् व मुलुक दुगु छुं नं भौगोलिक क्षेत्रय् च्वना वयाच्चंपि मनूतय् वंश जूगुलिं आदिवासी नालीगु व थःगु कानुनी हैसियत न्हयाथे जूसां नं थःगु छुं वा फुक्क सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक व राजनीतिक संस्थात कायम यायेगु स्वतन्त्र मुलुकया जनतात ।
२. आदिवासी जनजातिया रूपय् स्व-पहिचान थुगु महासन्धिया व्यवस्थात लाभगू जुइगु पुचःतय् निर्धारण यायेत छगू मौलिक मापदण्ड नालाकाइ ।
३. थुगु महासन्धिया प्रयुक्त जनता खँग्वःयात अन्तर्राष्ट्रिय कानून अन्तर्गत थ्व खँग्वलं थुइके फइगु अधिकारया सम्बन्धय् छुं नं लिच्वः लाकीगु कथं व्याख्या याइमखु ।

धारा २

१. सम्बन्धित जनताया सहभागीतय् थुपि जनताया अधिकार संरक्षण यायेगु व इमिगु अखण्डताया सम्मानयात प्रत्याभूति यायेत समन्वित व प्रणालीबद्ध ज्याया विकास यायेगु भाला, सरकारतय् जुइ ।

२. थ्व ज्याय् न्हथना कथंया उपायत तकं दुथ्याइ ,

(क) राष्ट्रिय कानून नापं नियमतपाखें मुलुकया जनसंख्याया मेपि सदस्यतय् बिइगु अधिकार व हवःतापाखें थुपि जनताया सदस्यतय् समान कथं फाइदा काःगु सुनिश्चित यायेगु,

(ख) थुपि जनताया सामाजिक नापं साँस्कृतिक म्हसीका, परम्परा नापं

प्रथा व संस्थाप्रतिआ सम्मान यासें इमिगु सामाजिक, आर्थिक नापं साँस्कृतिक अधिकारया पूर्ण कार्यान्वयनय् प्रवर्द्धन यायेगु,

(ग) थुपिं जनताया आकाँक्षा नापं जीवन पद्धतिलिसे अनुकुल जुइगु कथं आदिवासी नापं राष्ट्रिय समुदायया मेपि सदस्यय् दथुइ जुयाच्वंगु सामाजिक, आर्थिक ख्यलय् दयाच्वंगु गाःत न्हकेत सम्बन्धित जनताया सदस्यतय् त ग्वहालि यायेगु ।

धारा ३

- आदिवासी जनजातितय् सं मानव अधिकार नापं मौलिक स्वतन्त्रताया फुक्क लँपुत निर्वाद कथं बाय् छुनं नं भेदभाव विना उपयोग याइ । थुगु महासन्धिया व्यवस्थापाखें थुपिं जनताया मिजं व यिमसापिन्त हकया नितिं छुं नं विभेद लागू जुइमखु ।
- थुगु महासन्धिइ न्हयनातःगु अधिकारत नापं सम्बन्धित जनताया मानव अधिकार व मौलिक स्वतन्त्राता हाचाँ गाइगु छुं नं कर्थया बल व शक्ति प्रयोग याइ मखु ।

धारा ४

- सम्बन्धित जनताया सस्थात, सम्पत्ति, श्रम, संस्कृति व वातावरण नापं मनूतय् गु सुरक्षाया नितिं माःगु कथं विशेष लँपुत नाला वनी ।
- थज्वःगु विशेष लँपुत सम्बन्धित जनताया स्वतन्त्र कथं अभिव्यक्त जूगु इच्छाया अःखः जुइ मखु ।
- थज्वःगु विशेष लँपुतपाखें नागरिकया साधारण अधिकारया भेदभाव मजुइक उपभोग यायेगुलिं छुं नं कर्थया प्रतिकुल लिच्चः लाकी मखु ।

धारा ५

थुगु महासन्धिया व्यवस्थत लागू याइबले,

- (क) थज्वःपिं जनताया सामाजिक, साँस्कृतिक, धार्मिक नापं आध्यात्मिक मूल्य नापं प्रचलनयात मान्यता बिया संरक्षण याइ, नापं इमित समूहगत नापं व्यक्तिगत कथं वइगु समस्याया प्रकृतियात समुचित ध्यान बिइ ।
- (ख) थज्वःपिं जनताया मूल्य, अभ्यास नापं संस्थाया अखण्डतायात सम्मान याइ ।
- (ग) लिच्चःलापिं जनताया सहभागिता व ग्वहालिइ, अज्वःपिं जनतां जीवन व ज्याय् न्हूगु अवस्थातय्गु सम्बन्धय् अनुभव याःइगु थाकूगु ज्याखँयात म्हो यायेगु अज्जाँ तया नीतित नाली ।

धारा ६

१. थुगु महासन्धिया अवस्थात लागू याइगु इलय् सरकारं न्ह्यथना कथंया याइ,

- (क) थुपिं जनतायात तप्यंके हे लिच्चः लायेफुगु कानून व प्रशासनिक ज्याया सम्बन्धय् बिचाः याना माःगु कार्यीविधि व खासयाना इमिगु प्रतिनिधिमुलक संस्थातपाखें सम्बन्धित जनताया परार्मश याइ,
- (ख) इपिंलिसे सरोकार जुइगु नीति नापं ज्याखँया निति जिम्मेवार निवाचित संस्था नापं प्रशासनिक नापं मेगु नियकायपाखें निर्णय याइगु फुकक तहलय् जनसंख्याया व मेगु तहलय् गुगु हदतक सहभागी जूगु दु म्होति नं उगु हे हदय् तक थुपिं जनतायात स्वतन्त्र कथं सहभागी यायेफइगु माध्यम स्थापित यायेगु,

- (ग) थुपिं जनताया थःगु संस्था व पहलय् पूर्ण विकासया निति मध्यम तयार यायेगु नापं माःगु अवस्थाय् ष्व प्रयोगया निति माःगु स्रोतत उपलब्ध याकेगु ।
२. थुगु महासन्धिया कार्यान्वयनया भूवलय् परामर्श असलन नियतं व परिस्थिति अनुकुल जुइगु कथं प्रस्तावित लँपुत सम्बन्धय् सहमति बाय् सम्भकौता हासिल यायेगु आज्जु कथं याइ ।
- धारा ७**
१. सम्बन्धित जनतायात थःगु जीवन, आस्था, संस्था नापं आध्यात्मिक कल्याण नापं इमिसं नालातःगु व मेगु कथं छ्यला वयाच्चंगु भूमिइ लिच्चः लाकीगु विकासया प्रक्रियाया निति थःगु प्रागमिकता क्वःछिइगु नापं सम्भव दत्तले थःगु आर्थिक, समाजिक नापं सांस्कृतिक विकासय् नियन्त्रण कायम यायेगु अधिकार दइ । थुकिया नापं इमित प्रत्येक्ष कथं लिच्चः लाकीगु राष्ट्रिय नापं क्षेत्रीय विकासया योजना व ज्याभूवःत दयेकीगु, कार्यान्वयन व मूल्याङ्कनय् इमिगु सहभागीता दइ ।
२. प्रभावित जनताया सहभागिता व ग्वहालिइ इमिगु जीवन व ज्याया अवस्था नापं स्वास्थ्य व शिक्षाया तहलय् भिंकेगु ज्याख्खाँ, इपि च्वनीगु लागाया समग्र आर्थिक विकास यायेगु योजनाय् प्राथमिकता प्राप्त विषय जुइ । थज्वःगु ख्यःया विकासया निति तय याइगु विशेष ज्याभूवः कार्यान्वयनया निति मूल आधारया रूपय् नाली ।
३. सरकारतपाखें ज्याछिंगु अवस्थाय् सम्बन्धित जनताया ग्वहालिइ योजनाबद्ध विकासया ज्याख्खाँ न्ह्याकीगु इलय् इमित लाइगु समाजिक, आध्यात्मिक, सांस्कृतिक व वातावरणीय प्रभाव मुल्याङ्कन यायेत अध्ययण न्ह्याकीगु ख्खाँ सुनिश्चित याइ । अज्वःगु अध्यनया निष्कर्षयात ज्याख्खाँ यायेगु इलय् मू आधारया रूपय् काइ ।

४. सरकारतपाखें सम्बन्धित जनताया गवहालिइ, इपिं च्वना वयाच्वंगु भूमि लागाया वातावरण संरक्षण व बचेयायेगु उपायत नाली ।

धारा ८

१. सम्बन्धित जनताया हक्यू राष्ट्रिय कानून व नियमत लागू याइगु इलय् इमिगु परम्परागत व परम्परागत कानुनयात सुमुचित ध्यान बिइ ।
२. राष्ट्रिय कानून प्रणाली नापं अन्तर्राष्ट्रिय कथं नाला काइगु मानवअधिकारपाखें परिभाषित जूगू मौलिक अधिकारलिसे मल्वाइगु अवस्थाय् थुपिं जनातायात थःगु परम्परा नापं संस्थात कायम यायेगु अधिकार दइ । थ्व सिद्धान्त लागू याइगु इलय् ब्लनेफइगु विवाद समाधान यायेत मालीगु अवस्थाय्, कार्यविधित स्थापित याइ ।
३. थुगु धाराया प्रकरण १ व २ कार्यान्वयन जूगुलिं थुपिं जनतायात फुक्क नाकगरिकयात दइगु अधिकारत प्रयोग यायेगु व हे कथं कर्तव्यत पालना यायेत पंगः थने दइमखु ।

धारा ९

१. राष्ट्रिय कानून प्रणाली नापं अन्तर्राष्ट्रिय मान्यताप्राप्त मानवअधिकार नाप अनुकुल जूगू हदतक सम्बन्धित जनतातपाखें थःगु दुजःतसे याःगु कसूरयात नियमित यायेगु सम्बन्धय् परम्परागत रूपय् अभ्यास याना वयाच्वंगु विधियात सम्मान याइ ।
२. दण्ड सजायया व्यवस्था सम्बन्धी थ्व जनताया परम्परायात अज्वःगु मुद्दात स्वयेगु अधिकार नापं अदालततपाखें ध्यान बिइ ।

धारा १०

१. थुपिं जनताया दुजःतयुगु सवालाय् समान्य कानुनपाखें व्यवस्था याःगु दण्ड सजाय लागू याइगु इलय् इमिगु आर्थिक, सामाजिक नापं सांस्कृतिक विशिष्टतायात ध्यान बिइ ।

२. कारागारय् बन्द यायेगु बाहेकया दण्ड सजायया विधितय् त प्राथमिकता बिइ ।

धारा ११

कानूनं फुक्क नागरिकया हक्क लागू जुइगु कथं क्वःछिनातःगु अवस्था बाहेक, पारिश्रमिक भुक्तानी याना वा मयासे सम्बन्धित जनताया दुजःतपाखें अनिवार्य कथं छुं नं कथंया वैयक्तित सेवा कायेगु ज्यायात कानूनूतपाखें विषेधित व दण्डनीय नालाकाइ ।

धारा १२

सम्बन्धित जनताया अधिकारत दुरुपयोग जूगु विरुद्धय् अज्जःगु अधिकारया प्रभावकारी कार्यान्वयनया निति इमिगु व्यक्तिगत कथं वा थःगु प्रतिनिधिमुलक निकायपाखें कानुनी कारवाही चलेयाये फइगु इमिगु अधिकार सुरक्षित याइ । थुपिं जनताया सदस्यतपाखें माःगु अवस्थाय् भाय् हिला बाय् मेगु प्रभावकारी माध्यमपाखें इमिगु कानुनी कारवाही थुइके फइगु व इमिसं थुइगु कथंया सुनिश्चित यायेगु लैंपुत नालाकाइ ।

भाग २

भूमि

धारा १३

१. महासन्धितया थुगु ब्यय् ब्यवस्थात लागू याइगु अवस्थाय् सरकारं सम्बन्धित जनताया सांस्कृतिक व आध्यात्मिक मूल्यतय् गु निति अवस्था कथं इमिसं नालातःगु व मेगु छुं नं कथं छ्यला वयाच्चंगु भूमि बाय् लागा बाय् निगुलिं इमिगु सम्बन्धय् व खासयाना थुगु खँय् मंकाः पक्षया विशेष महत्वयात सम्मान याइ ।
२. धारा १५ व १६ सं न्ह्यथंगु भूमि धयातःगु खँग्वलं सम्बन्धित जनतां नालातःगु व मेगु कथं छ्यला वयाच्चंगु लागाया समग्र लकसयात दुश्याका भू क्षेत्रया अवधारणा यात तकं जनेयाइ ।

धारा १४

- सम्बन्धित जनतां परम्परागत कथं नाला वयाच्चंगु भूमिया निहीत इमिगु स्वामित्व व भोकाधिकारयात मान्यता बिइ । उकिया नापं सम्बन्धित जनतातय्‌सं याकःति कथं नालाःमतःगु तर जीविकोपार्जन व परम्परागत गतिविधिया नितिं परम्परागत कथं पहुँच दुगु भूमि छ्यलीगु इमिगु अधिकारया रक्षा यायेगु नितिं माःगु अवस्थाय् लँपुत नाली । थुगु खँय् फिरन्ते जनता व घुमन्ते किसानतय्‌गु अवस्थायात विशेष ध्यान बिइ ।
- सरकारतपाखें सम्बन्धित जनताया परम्परागत कथं नालातःगु भूमि पहिचान यायेत व इमिगु स्वामित्व व भोगाधिकारया प्रभावकारी संरक्षणया प्रत्याभूति बिइत माःगु पलाःत ल्हवनी ।
- सम्बन्धित जनतातय्‌सं याःगु भूमि सम्बन्धी दावीत ज्यंकेत यायेत राष्ट्रिय कानुन प्रणालीइ माःगु कार्यविधित व्यवस्था याइ ।

धारा १५

- सम्बन्धित जनताया भूमिसम्बन्धी प्राकृतिक स्रोततय्‌गु अधिकारयात विशेष कथं सुरक्षित याइ । थज्वःगु अधिकारय् अज्वःगु स्रोतत उपयोग, व्यवस्थापन व संरक्षणय् सहभागी जुइगु कथं थुपिं जनताया अधिकार तकं दुथ्याइ ।
- खनिज पदार्थ बाय् मेगु भूमिगत स्रोततय्‌गु स्वामित्व व भूमि सम्बन्धी मेगु स्रोततय्‌गु अधिकार राज्यय् निहित जुइगु अवस्थाय् राज्यं अज्वःपिं जनताया भूमिसम्बन्धी अज्वःगु स्रोततय्‌गु अन्वेषण बाय् उपयोगया नितिं छुं नं कथंया ज्याभक्वः न्हयाकेबले बाय् न्हयाकेगु अनुमति बिइ न्हयः इमिगु हितय् प्रतिकूल लिच्चः लाइ बाय् मलाइ बाय् लाइगु जूसा गुगु कथंया प्रतिकूल लिच्चः लायेफु थ्व खँय् क्वःछिइगु आज्जु तया थुपिं जनतालिसे परामर्श यायेगु कार्यविधित स्थापित यायेगु बाय् कायम याइ । सम्बन्धित जनतात फयांपत्तले अज्वःगु ज्याखँपाखें बांलाइगुलिइ

ब्वति काइ नापं अज्जःगु ज्याखंपाखे थःपिन्त लिच्चः लाइगु, नोक्सान
जुइगु जुल धाःसा इमिसं उकिया बापत मुनासिब क्षतिपूर्ति काये दइ ।

धारा १६

१. थुगु धाराय् न्हयथनातःगु प्रकरणया अधीनय् च्वना, सम्बन्धित जनतातपाखें नालातःगु भूमिपाखें इमित चीके दइमखु ।
२. अपवादजनक उपाय कथं अज्जःपिं जनताया थाय्‌बाय् हिलेमाःगु खनेदुगु अवस्थाय् इमिगु स्वतन्त्र व जानकारी सहितया सहमति कया जक थाय् हिलेफइ । इमिगु सहमति मदीइगु अवस्थाय् सम्बन्धित जनताया प्रभावकारी प्रतिनिधित्वया नितिं मौका बिइमाःगु व्यवस्था व उपयुक्त जुल धाःसा सार्वजनिक जाँचबुझ यायेगु तकंया व्यवस्था यायेगु राष्ट्रिय कानून व नियमतपाखें स्थापित माःगु कार्यविधित नाला जक अथे मेगु थासय् यंकी ।
३. गन गुगु कथं संभव जुइ, थुपिं जनतायात मेगु थासय् यंकेमाःगु अवस्था कवचायेवं इमिगु परम्परागत भूमिइ लिहां वयेगु अधिकार दइ ।
४. अथे लिहां वयेगु सम्भव मजूगु अवस्थाय् सम्भौताय् निर्धारण जूगु कथं बाय् अज्जःगु सम्भौता मजूगु अवस्थाय् माःगु कार्यविधि कथं, थुपिं जनायात फुक्क सम्भावित अवस्थाय् इमिगु वर्तमान आवश्यकता व भावी विकासया नितिं व्यवस्था यायेगु बांलाःगु व म्होतिं नं इमिसं न्हापा नालातःगु भूमिया गणस्तर व कानूनी हैसित सरहया भूमि बिइ । सम्बन्धित जनताया मौद्रिक व जिन्सी क्षतियात प्राथमिकता बिउगुलिइ इमित माःगु जमानय् अज्जःगु क्षतिपूर्ति व्यवस्था याइ ।
५. थुगु कथं थाय्‌बाय् हिलेमाःपिं जनतायात उकिं जुइफुगु छुं नं कथंया लिच्चः व नोक्सानी वापत पूर्ण कथं क्षतिपूर्ति बिइगु याइ ।

धारा १७

- सम्बन्धित जनतातय्‌सं थःपिनि जःपिन्त भूमिसम्बन्धी अधिकार अधिकार लः ल्हायेत स्थापित यानातःगु कार्यविधियात सम्मान याइ ।
- थःगु समुदा पिने इमिसं भूमि मिइगु बाय् मेगु कथं हक लःल्हायेगु इमिगु सक्षमताया सम्बन्धय् विचार याइगु इलय् सम्बन्धित जनतालिसे परामर्श याइ ।
- थुपिं जनताया भूमिइ स्वामित्व, भोगलन व उपयोग प्राप्त यायेत इपिलिसे असम्बन्धित मनूयात थुपिं जनतातय्‌सं परमपरागत वा इमि जःपिन्सं कानून मथूगु कारणपाखें वइगु लवः कायेगुलिइ पनेगु याइ ।

धारा १८

सम्बन्धित जनताया भूमिया अनधिकृत अतिक्रमण बाय् भोग याःगु बापत कानूनपाखें माःगु दण्ड सजायया व्यवस्था याइ व अज्वःगु कसूर पनेत सरकारपाखें लँपुत नाली ।

धारा १९

राष्ट्रिय कृषि ज्याभूवःपाखें न्ह्यथनागु खँया सम्बन्धय् जनसंख्याया मेगु ख्यायात प्रदान याःगु व्यवहार सरहया समान व्यवहार सम्बन्ध जनतायात प्रदान याःगु खँ सुनिशितत याइ ।

- थःगु सामान्य जीवन हनेगु निर्ति मदयेकं मगाःगु खँय् बारे इमिगु ल्याखय् जुइगु सम्भाव्यता अप्वयेकेगु व्यवस्था यायेत माःगु कथं मदुगु अवस्थाय् इपिं जनतायत गुलिफु उलि भूमि दइगु व्यवस्था ।
- थुपिं जनताया भोगचलनय् दुगु भूमिया विकास प्रवर्द्धन यायेत माःगु साधनया व्यवस्था ।

भर्ना नापं लजगाःया अवस्थात्

धारा २०

१. राष्ट्रिय कानून व नियमया संरचनादुने च्वना नापं सम्बन्धित जनताया ग्वहालिइ, सरकारतपाखें समान्य रूपं ज्यामितयूगु हकय् लागू जुइगु कानूनतपाखें इमिगु संरक्षण प्रभावकारी कथं मदुगु हदय् अज्वःपि जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामितयूगु भर्ना व लजगाःया अवस्थालिसे सम्बन्धित प्रभावकारी संरक्षण सुनिश्चित यायेत विशेष उपायत नाली ।
२. सरकारतपाखें सम्बन्धित जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामित व मेपि ज्यामितयूगु दथुइ छुं न कथंया भेदभाव पनेत व खासयाना न्हयथनागु कथंया ज्याखँया सम्बन्धय् सम्भव दत्तले फुक्क ज्या याइ ।
 - (क) दक्ष लजगाः नापं लजगालय् दुहां वनेगु व बढुवा नापं पदोन्तिया लँपुत,
 - (ख) समान मूल्यया ज्याया निति समान ज्याला,
 - (ग) वासः यायेगु व सामाजिक ग्वहालि, पेशागत सुरक्षा व स्वस्थ्य, फुक्क सामाजिक सुरक्षाया लाभत नापं पेशागत कथं सम्बन्धित मेगु छुं न कथंया लाभ नापं च्वनेगु थाय्,
 - (घ) खलः, पुचःया अधिकार नापं कानूनी ट्रेड युनियन गतिविधि यायेगु फुक्क स्वतन्त्र नापं लजगाःदातात व लजगाः बिइगु संस्थालिसे मंकाः सम्भौता यायेगु अधिकार ।
३. नालातःगु लँपुइ न्हथनातःगु खँय् सुनिश्चित यायेगु लँपुत दुथ्याइ ।
 - (क) सम्बन्धित जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामित, बुँज्या नापं मेगु लजगालय् दुथ्याःगु ईब्यः कथंया, आकाभाकां व आप्रवासी

- ज्यामिलगायत श्रम ठेकेदारतय्‌सं ज्याय् तयातःपि ज्यामितय्‌सं
राष्ट्रिउ कानून नापं अभ्यासपाखें पाय्‌छि थासय् दुश्याःपि व अथे हे
ज्यामितय्‌त बियातःगु संरक्षण उपभोग यायेगु व इमित श्रम कानून
अन्तर्गत इमिगु अधिकार नापं इमति उपलब्ध जूगु उपचारया
लँपुतय्‌गु बारेय् पूवंक सीकेगु खँ,
- (ख) थुपिं जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामितय्‌त व खासयाना कीत स्याइगु
व मेगु विषालु पदार्थ नाप स्वापू दुगु अवस्थाय् इमिगु स्वास्थ्यया
नितिं जाखिमपूर्ण जुइगु लकसय् ज्या मयाकेगु,
- (ग) थुपिं जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामितय्‌त बढुवा श्रम व ऋण पुले
मफुगुलिं दास जुइमाःगु मेगु कथंया ज्याय् बलपूर्वक भर्ना प्रणालीत
अन्तर्ग भर्ना मयाइगु खँ,
- (घ) थुपिं जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामितय्‌सं मिसा व मिजंया नितिं
लजगालय् समान अवसर व समान व्यवहार छ्यलेगु व यौनजन्य
दुर्योवहार विरुद्ध संरक्षण दइगु खँ ।
४. न्हयबःगु महासन्धिइ थुगु ब्यय् व्यवस्थायाया पालना जूगु खँय् सुनिश्चित
यायेगु आज्जु तया सम्बन्धित जनतालिसे सम्बन्धित ज्यामितय्‌सं
ज्यालादारी लजगा: याःगु ख्यलय् माक्व श्रम निरीक्षण सेवात स्थापित
यायेगुपाखे विशेष ध्यान बिइ ।

भाग ४

त्यावसायिक तालीम, हस्तकला व गामीण उद्योगत

धारा २१

सम्बन्धित जनतया जःपिन्सं व्यवसायीक तालिमया लँपुया खँय् म्होति नं मेपिं
नागरिकतय्‌त दइगु सरह समान अवसरत दइ ।

धारा २२

१. समान्य छ्यलीगु व्यवसायि तालिम ज्याभ्क्वलय् सम्बन्धित जनताया जःपिन्सं स्वेच्छिक ब्वति कायेगु प्रबद्धनया लँपुत नाली ।
२. सामान्य छ्यलीगु व्यवसायिक तालिम ज्याखँया सम्बन्धित जनताया विशेष आवश्यकतायात पूमवंगु अवस्थाय् सरकारतपाखे थुपिं जनतातय् गु ब्वति कायेकेगु विशेष तालिम ज्याभ्क्वः सुविधाया व्यवस्था याइ ।
३. छुं नं विशेष तालिम ज्याभ्क्वः सम्बन्धि जनतातय् गु आर्थिक लकस, समाजिक व सांस्कृतिक अवस्था नापं व्यवहारिक माःगु आधारय् जुइ । थुगु सम्बन्धय् याःगु छुं नं अध्ययन थुपिं जनतातय् गु ग्वहालिइ याइ व अज्वःगु ज्याभ्क्वः संगठन व संचालन सम्बन्धय् थुपिं जनतालिसे परामर्श याइ । जिल धाःसा थुपिं जनतातय् सं अज्वःगु निर्णय यात धाःसा अज्वःगु विशेष तालिम ज्याभ्क्वः संगठन व संचालनय् नं प्रगतिशिल कथं भाला कुबिइ ।

धारा २३

१. हस्तकला, ग्रामीण व समुदायलय् आधारिकत उद्योगत व सम्बन्धित जनतातय् गु निर्वाहमुखी अर्थतन्त्र व शिकार म्हितेगु, न्या लहीगु, स्वःचपाँय् तयेगु व मुंकेगु थेंजाःगु परम्परागत ज्याखँय् इमिगु सांस्कृतिया सम्बद्धन व आर्थिक आत्मनिर्भरता विकासय् मूवंगु तत्व कथं मान्यता बिइ । सरकारतपाखे माःगु अवस्थाय् अज्वःपिं जनताया ब्वतिइ उगु ज्याखँत भिंकेगु व प्रवद्धन याःगु सुनिश्चित याइ ।
२. सम्बन्धित जनताया इनापय्, सम्भव जूगु अवस्थाय् अज्वःपिं जनताया परम्परागत प्रविधि व सांस्कृतिक विशेषतात नापं दिगो व समन्यायिक विकासयात ध्यानय् तया माःगु प्रविधिक व वित्तीय ग्वहालि बिइकेगु याइ ।

भाग ५
सामाजिक सुरक्षा नापं स्वास्थ्य
धारा २४

सम्बन्धित जनतां रक्षवरण यायेगु कथं सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी योजनाया विकास प्रगतिशील कथं याइ व इमिगु विरुद्ध छुं नं कथंया भेदभाव मयासे अज्जःगु योजनात कार्यान्वयन याइ ।

धारा २५

१. सरकारतपाखें सम्बन्धित जनतायात माक्व स्वास्थ्य सेवात उपलब्ध याःगु सुनिश्चित यायेगु इमिसं शारीरिक नापं मानसिक स्वस्थ्यया अप्वःसिबें अप्वः स्तर उपभोग याये फइगु कथं इमित थःगु जिम्मेवारी व नियन्त्रण अन्तर्गत अज्जःगु सेवात तयार याना माःगु कथं बिइत इमित स्रोतत उपलब्ध याकी ।
२. स्वास्थ्य सेवात सम्भव जुतले समुदायलय् आधारित जुइ । सम्बन्धित जनताया ग्वहालिइ अज्जःगु सेवात दयेका संचलन याइ व अज्जःगु सेवाय् इमिगु आर्थिक, भौगोलिक, सामाजिक व सांस्कृतिक अवस्था नापं इमिगु निरोधात्मक हेरचाह, उपचारात्मक अभ्यास व वासःयात ध्यान बिइ ।
३. स्वास्थ्य उपचार प्रणालीं स्थानीय समुदायया स्वास्थ्यकःमितयूगु तालिम व लजगाःयात प्राथमिकता बिइ व स्वास्थ्य उपचार सेवाय् मेगु तहलिसे नं सवल सम्बन्ध कायम याना प्राथमिक स्वस्थ्य सेवाय् बः बिइ ।
४. थज्जःगु स्वास्थ्य सेवातयूगु व्यवस्था याइगु अवस्थाय् मुलुकय् नालीगु मेगु सामाजिक, आर्थिक व सांस्कृति लँपुतनाप समन्वय याइ ।

भाग ६
शिक्षा नापं संचार माध्यम
धारा २६

सम्बन्धित जनताया जःपिन्त म्होतिं नं राष्ट्रिय समुदायया मेपिं जनतालिसे समान आधारय् फुक्क तहलय् शिक्षा हासिल यायेगु अवसर उपलब्ध दुगु खँ सुनिश्चित यायेगु लँपुत नाली ।

धारा २७

- सम्बन्धित जनताया नितिं शैकिक्षक ज्याभूवः व सेवात अज्जःपिं जनताया विशेष आवश्यकतायात सम्बानेधन यायेत इमिगु ग्वहालिइ विकास व कार्यान्वयन याइ नापं अज्जःगु ज्याभूवः व सेवातपाखें इमिगु इतिहास, ज्ञान व प्रविधि, मुल्य प्रणाली (भ्यालु सिष्टम्स) व उत्तरोत्तर समाजिक, आर्थिक नापं सांस्कृतिक आकांक्षात दुर्थ्याइ ।
- सक्षम अधिकारी माःगु कथं अज्जःपिं जनताया नितिं उगु ज्याभूवःत संचलनया नितिं प्रगतिशील कथं भाला लःल्हायेगु आज्जु कथं शैक्षिक ज्याभूवःत दयेकी व कार्यान्वयनया सम्बन्धय् सम्बन्धित जनताया जःपिन्त तालिम बिइगु व उकिइ इमिगु सलग्नयात दइगु सुनिश्चित जुइ ।
- थुयिका नापं सरकारतपाखें थःगु शैषिक संस्था व सुविधात स्थापित यायेत थुपिं जनताया अधिकारयात मान्यता बिइ । तर थज्वःगु संस्थापाखें थुपिं जनतालिसे परामर्श याना सक्षम अधिकारीपाखें स्थापित न्युनतम मापदण्डत पूवकूगु जुइमाः । थुगु प्रयोजनया नितिं माःगु स्रोतत उपलब्ध याकी ।

धारा २८

- सम्बन्धित जनताया मस्तयूत व्यवहारिक जुतले इमिगु थःगु मांभासं व इमिगु पुचलय् दक्ले अप्वः ल्हाइगु भासं ब्वंकेगु व च्वकेगु स्यनी । थ्व व्यवहारिक मजूसा, सक्षम अधिकारीतपाखें थुगु अज्जु कायेत माःगु लँपुत नालेगु नितिं जनतालिसे परामर्श याइ ।
- थुपिं जनतायात मुलुकया राष्ट्रिय भाय् बाय् मुलकुया छुं नं छ्गू औपचारिक भाय् अःपुक न्वंवायेगु अवसर प्राप्त जूगु सुनिश्चित यायेत माःगु लँपुत नाली ।
- सम्बन्धित जनताया मांभाय्या संरक्षण, विकास व अभ्यास नापं प्रवर्द्धन यायेगु लँपुत नाली ।

धारा २९

इमिसं थःगु समुदनाय दुने व राष्ट्रिय समुदायसं पूवंक नापं समान आधारय् ब्वति कायेत सम्बन्धित जनताया मस्तयूत ग्वहालि यायेगु सामान्य ज्ञान व शीप उपलब्ध याकेगु थुपिं जनताया निति शिक्षाया लक्ष्य जुइ ।

धारा ३०

१. सरकारतपाखें सम्बन्धित जनताया परम्परागत व संस्कृति कथंया लँपुतपाखें नापं खासयाना श्रम, आर्थिक अवसर, शिक्षा नापं स्वास्थ्यसम्बन्धी खें, समाजिक कल्याण सम्बन्धी इमिगु अधिकार व कर्तव्यत नापं थुगु महासन्धिपाखें निःशर्त इमिगु अधिकारया सम्बन्धय् इमित कनेगु लँपुत नाली ।
२. माःगु अवस्थाय् च्वया भाय् हिलाः अज्वःपिं जनाताया भासं हे आम संचार छ्यलाः थ्व ज्या याइ ।

धारा ३१

राष्ट्रिय समुदायया फुक्क पुचः व खासयाना सम्बन्धित जानतालिसे लिक्कच्वना तप्यंक हे स्वापू दुगु पुचःया दथुइ अज्वःगु पुचःतपाखें थुपिं जनताया सम्बन्धय् तयेफइगु पूर्वाग्रहत न्हंकेगु निति शैषिक लँपुत नाली । इतिहासया पाठ्यपुस्तक व शैक्षिक सामग्रत अज्वःपिं जनाताया समाज व संस्कृतिया स्वच्छब, यथार्थपरक व जाकारी मुलक किपाः उपलब्ध याकेगु सुनिश्चित यायेगु कुतः याइ ।

भाग ७

सीमा जःखःया स्वापू व ग्वहालि

धारा ३२

आर्थि, समाजिक, सांस्कृतिक, अध्यात्मिक व वातावरणीय छ्यलय् जुइगु ज्याखें नापं मेमेगु छ्यःया सीमा जःखःया आदिवासी व जनजातिया दथुइ स्वापू व ग्वहालि सहज यायेत सरकारतपाखें अन्तर्राष्ट्रिय सम्भौता नापं उपयुक्त उपायत नाली ।

भाग ८
प्रशासन
धारा ३३

१. थुगु महासन्धिइ दुथ्याःगु खँया नितिं जिम्मेवार सरकारी अधिकारीं सम्बन्धित जनतायात लिच्चः लाइगु ज्याखँ संचालन यायेगु विद्यमान निकायत बाय् मेगु माःगु संयन्त्रपाखें अज्जःगु निकाय बाय् संयन्त्रयात लःल्हानातःगु ज्याया माःगु कथं क्वचायेकेत आवश्यकत साधान अज्जःगु निकाय व संयन्त्रय् दुगु खँ सुनिश्चित याइ ।
२. थज्वःगु ज्याखँया नितिं न्ह्यथना कथंया खँ दुथ्याइ ।
 - (क) सम्बन्धित जनताया ग्वहालिइ थुगु महासन्धिइ व्यवस्था जूगु लँपुया नितिं योजना तजुएमा, समन्वय, कार्यान्वयन व मूल्यांडकन यायेगु,
 - (ख) सम्बन्धित जनताया ग्वहालिइ सक्षम निकायत सक्षम कानूनी नापं मेगु लँपुत नालेगु व नालाकाःगु लँपुया प्रयोग सुपरीवेशक्ष यायेगु ।

भाग ८
सामान्य प्रावधानत
धारा ३४

फुक्क मुलकुया विशिष्ट अवस्थायात ध्यानय् तया थुगु महासन्धियात कार्यान्वयन यायेगु लँपुत प्रकृति व क्षेत्र लचिलो कथं निर्धारण याइ ।

धारा ३५

थुगु महासन्धिया व्यवस्थात छ्यलेगु भक्वलय् मेगु महासन्धि नापं सिफारिस अन्तर्राष्ट्रिय लिखित, सन्धि बाय् राष्ट्रिय कानून, निर्माण, परम्परा बाय् सम्भौता कथं जनताया अधिकार नापं लाभय् प्रतिकूल लिच्चः लाकीमखु ।

भाग १०
अन्तिम प्रावधानत

धारा ३६

थुगु महासन्धी आदिवासी नार्प जनजाति सम्बन्धी महासन्धि, १९५७ यात संशोधन याःगु दु।

धारा ३७

थुगु महासन्धिया अनुमोदन याःगु औपचारिक लिखित दर्ता यायेगु नितिं अन्तर्राष्ट्रिय श्रम कार्यालयया महानिर्देशक समक्ष छवयेमा:

धारा ३८

१. महानिर्देशक समक्ष अनुमोदनया लिखित दर्ता याःगु अन्तर्राष्ट्रिय श्रम संगठन सदस्यतय् गु हकय् जक थ्व महासन्धी बन्धनकारी जुइ।
२. महानिर्देशक समक्ष निगू सदस्यतय् गु अनुमोदनया लिखि दर्ता जूगु मितिं भिंनिलानिसे थुगु महासन्धी प्रारम्भ जुइ।
३. अनंलिपा थ्व महासन्धीया अनुमोदनया लिखित दर्ता यायेत सदस्यया हकय् उकिया दर्ता याःगु मितिं भिंनिलाः लिपा प्रारम्भ जुइ।

धारा ३९

१. थ्व महासन्धिया अनुमोदन याःगु सदस्यतय् सं महासन्धि प्रारम्भ जूगु मितिं शुरुया फिदैँ फुइवं अन्तर्राष्ट्रिय श्रम ज्याकूया महानिर्देशक समक्ष दर्ताया नितिं सूचं यिबया थ्व महासन्धि त्वःते फइ। अथे त्वःतूगु सूचं दर्ता जूगु मितिं दच्छिब लिपा लागू जुइ।
२. थ्व महासन्धि अनुमोदन यायेगु व थुकिया धारात व्यवस्था जूगु कथं त्वःतूगु अधिकार न्हापाया प्रकरणय् उल्लेख जूगु फिदैँया दुने समाप्त जुइधुंकाः दच्छिया दुने प्रयोग मयाइगु फुक्क सदस्यतय् गु हकय् थ्व महासन्धि फिदैँ मेगु अवधि तक बन्धनकारी जुइ व अनं लिपा अज्जःगु

सदस्य पाखें थुगु धाराय् न्ह्यथनातःगु शर्तत अन्तगृत भिलंया प्रत्येक
अवधि क्वचायेवं ष्व महासन्धि त्वःतेफु ।

धारा ४०

१. अन्तर्रष्ट्रिय श्रम ज्याकूया महानिर्देशकं संगठनया सदस्यतयृत संप्रेषण
याःगु फुक्क अनुमोदन व त्वःतूगु दर्ताया सूचं अन्तर्रष्ट्रिय श्रम संगठनया
फुक्क सदस्यतयृत बिइ ।
२. महानिर्देशकं संगठनया सदस्यतयृत इमित छ्वःगु निगूगु अनुमोदनया
दर्ताया जानकारी बिइगु अवस्थाय् उगु मितिइ तक ष्व महासन्धि लागू
जुइगु खें संगठनया सदस्यतयूगु ध्यान सालाकाइ ।

धारा ४१

अन्तर्रष्ट्रिय श्रम ज्याकूया महानिर्देशकपाखें ष्वसिबें न्ह्यःया धारातयूगु व्यवस्था
कथं थःथाय् दर्ता जूगु अनुमोदनत व त्वःतूगु फुक्क ज्याखेँया पूवंक विवरण
दर्ताया निर्ति संयुक्त राष्ट्र संघया बडापत्रया धारा १०२ कथं संयुक्त राष्ट्र संघया
महासचिवयात बिइ ।

धारा ४२

थःम्हं माःगु तायेकूगु इलय् अन्तर्रष्ट्रिय श्रम ज्याकूया संचालक निकायपाखें
थुगु महासन्धिया कार्यान्वयन सम्बन्धी प्रतिवेदन महासम्मेलनय् प्रस्तुत याइ
नापं थुगु महासन्धिया आंशिक बाय् पूवंक संशोधनया न्ह्यःसः सम्मेलनया
धलखेय् तया माःगु खें वा मखु धकाः एकिन याइ ।

धारा ४३

१. सम्मेलनं ष्व महासन्धियात पूर्ण वा आंशिक कथं संशोन याना न्हूगु
महासन्धि स्वीकार यात धाःसा न्हूगु महासन्धिपाखें मेगु व्यवस्था याइगु
बाहेक,

- (क) छुं नं सदस्यतपाखें संशोधन यायेगु न्हूगु महासन्धि अनुमोदन जूसा संशोधन यायेगु न्हूगु महासन्धि प्रारम्भर जूगु इलयू उपयुक्त धारा ३९ सं न्हयागु हे च्यातःगु जूसां नं थ्व महासन्धि तुरुन्त विधिवत परित्याग याःगु नाली ।
- (ख) संशोधन यायेगु न्हूगु महासन्धि प्रारम्भर जूगु मितिनिसें थ्व महासन्धि सदस्यतपाखें अनुमोदन जुइगु नितिं खुला जुइमखु ।
२. थ्व महासन्धि अनुमोदन याःगु, तर संशोधन यायेगु महासन्धि अनुमोदन मयाःगु सदस्यतयूगु हक्य् छुं नं अवस्थाय् थ्व महासन्धि वर्तमान स्वरूप व अन्तरवस्तुइ हे लागू जुइ ।

धारा ४४

न्ह्ब्वःगु महासन्धिया अंग्रेजि व फ्रान्सेली भाषाया प्रतिलिपित समान कथं आधिकारिक जू ।

क्वचाल

Indigenous Media Foundation

Anamnagar, Kathmandu, Nepal

Tel.: 977 1 4102757, 4102689

Email : indigenoustelevision@gmail.com

Website : www.indigenousmediafoundation.org

Publisher

NEPAL BHASA Indigenous Language, Nepal

Translation :

Shreekrishna Maharjan